OTÁZKY & ODPOVEDE

AKÉ MÁM PRÁVA, KEĎ SA DOSTANEM DO PROBLÉMOV SO ZÁKONOM?

PRE DETI A ICH RODINY

Kto je kto?

Ja som policajt. Musím sa ťa opýtať nejaké otázky.
Ja som právnik. Pomôžem ti.
Ja som sociálna pracovníčka (probačná úradníčka). Podporím ťa
Ja som sudkyňa. Rozhodnem o tom, čo bude ďalej.

Aké mám práva?

Príklady toho, čo môžem povedať alebo sa opýtať

Ak si chceš prečítať viac informácií, nájdeš ich na nasledujúcich stranách.

Otázky a odpovede:

Tvoje práva, ak máš problém so zákonom

I. PRE KOHO JE TENTO DOKUMENT?

Tieto **Otázky a odpovede**[1] sú určené deťom a ich rodinám. Vysvetľujú, čo sa môže stať, ak sa dostaneš do konfliktu so zákonom a aké sú tvoje práva. Platí to aj v prípade, ak si niekto len myslí, že si spáchal/a niečo zlé – nielen v prípade, ak si skutočne porušil/a zákon.

II. ČO SA STANE, AK MÁŠ PROBLÉM SO ZÁKONOM?

1. Ak polícia usúdi, že si spáchal/a niečo nezákonné, môže ti **klásť otázky**.

2. Od prvého kontaktu s políciou máš **právo na prítomnosť právnika**,[2] ktorý ti vysvetlí tvoje práva a bude ich chrániť.
3. Stretneš sa aj so **sociálnym pracovníkom** z orgánu sociálnoprávnej ochrany detí (možno to poznáš pod slovom „sociálka“). On sa o tebe bude snažiť získať viac informácií, o tvojom živote, rodine a situácii, ako aj o tom, čo by si potreboval/a.
4. Môže ťa tiež kontaktovať probačný úradník z probačnej a mediačnej služby, ktorý ti pomôže vyrovnať sa s dôsledkami tvojho konania, ak si skutočne spáchal/a niečo nezákonné. Probačného úradníka môžeš kontaktovať aj sám/sama. Ak si podozrivý/á alebo obvinený/á z trestného činu, polícia ťa môže odviezť na stanicu a **zadržať**.
5. V niektorých situáciách môže byť tvoj prípad vyriešený bez súdneho konania. Tomuto postupu sa hovorí **odklon**. Môžeš sa napríklad zúčastniť programu, ktorý

---

[1] *Financované Európskou úniou. Vyjadrené názory a stanoviská sú názormi autorov a nemusia odrážať názory a stanoviská Európskej únie. Európska únia ani Európska komisia za ne nenesú zodpovednosť.*

Spolufinancovaný Európskou úniou

[2] Profesionálov, s ktorými sa stretneš, označujeme v celom texte v mužskom rode. Dôvodom je, aby bol text pre teba zrozumiteľnejší a prehľadnejší. Tieto profesie však zastávajú muži i ženy, takže sa môžeš stretnúť ako s mužom, tak aj so ženou.

ti pomôže, alebo sa porozprávať s osobou, ktorej bolo činom ublížené – s obeťou (toto sa nazýva **restoratívna justícia**).

6. Ak sa tvoj prípad dostane pred **súd**, sudca rozhodne, čo sa s tebou stane ďalej. Predtým, ako sudca rozhodne, mu môžeš porozprávať svoj príbeh a všetko, čo je pre teba dôležité.
7. Sudca môže rozhodnúť o **opatrení**. To môže byť niečo, čo ti má pomôcť, napríklad zabezpečenie podpory alebo dohľadu, alebo tvoja účasť v špeciálnych programoch. Môže však ísť aj o prísnejšie opatrenia, ako napríklad zaplatenie pokuty, vykonávanie neplatených prác, pobyt v špeciálnom vzdelávacom zariadení alebo v najzávažnejších prípadoch pobyt vo väzenskom zariadení pre mladistvých.
8. Vždy máš právo podať **odvolanie**. To znamená požiadať iný súd o preskúmanie pôvodného rozsudku.

Aj keď máš menej ako 15 rokov a si **príliš mladý/á na to, aby si bol/a poslaný/á do väzenia**, polícia a súdy môžu aj tak rozhodnúť, že je potrebné prijať určité opatrenia. Cieľom je pomôcť ti, nie ťa potrestať.

III. TVOJE ZÁKLADNÉ PRÁVA

- **Môžem počas konania hovoriť?**
  Áno. Máš právo **byť vypočutý/á** a vyjadriť sa k tomu, čo si myslíš a ako sa cítiš, vo všetkých fázach konania, a to od momentu, keď ťa polícia prvýkrát zadržala. To, čo povieš, je dôležité a malo by sa brať vážne.
- **Musím odpovedať na každú otázku?**
  Nie. **Kedykoľvek máš právo mlčať** a tvoj právnik ti to môže dokonca odporučiť. Nemusíš hovoriť o ničom, čo ti je nepríjemné alebo čo by mohlo spôsobiť problémy niekomu z tvojich blízkych.
- **Nemusím vypovedať, keď pri mne nie je môj rodič, právnik alebo iná dospelá osoba, ktorej dôverujem?**
  Správne. **Nemusíš** odpovedať na otázky okamžite, najmä ak máš strach alebo si zmätený/á. Máš **právo nevypovedať a počkať**, kým príde niekto, komu dôveruješ, aby ťa podporil. Pomáhaš tým chrániť seba a svoje práva. Neboj sa povedať: *„Nechcem odpovedať na žiadne otázky, kým tu nebude môj právnik alebo rodič.“*

- **Vysvetlí mi niekto, čo sa bude diať?**
  Áno. Máš **právo na informácie** o tom, čo sa deje teraz a čo sa bude diať ďalej. Všetci s tebou musia komunikovať spôsobom, ktorému rozumieš. Neboj sa klásť otázky – každá otázka je dôležitá.

IV. KTO MI MÔŽE POMÔCŤ?

- **Kto mi môže pomôcť?**
  Existuje niekoľko ľudí, ktorí ti môžu pomôcť. Právnik, sociálny pracovník z úradu sociálnoprávnej ochrany detí, probačný úradník, tvoji rodičia alebo iná dospelá osoba, ktorej dôveruješ. Môžeš sa tiež obrátiť na Komisára pre deti. Ten ti môže pomôcť, najmä ak sa nachádzaš v nejakom zariadení alebo ak chceš podať sťažnosť na sociálneho pracovníka z úradu sociálnoprávnej ochrany detí.
- **Čo je úlohou právnika?**
  Právnik ťa zastupuje a chráni tvoje práva. Pomáha ti pochopiť, čo sa v konaní deje. Máš právo na prítomnosť právnika od momentu, keď prvýkrát prídeš do kontaktu s políciou.

- **Môžu mi pomôcť moji rodičia alebo niekto, komu dôverujem?**
  Áno. Môžeš požiadať o pomoc svojich rodičov, iného člena rodiny alebo dospelú osobu, ktorej dôveruješ. Nie si v tom sám/sama.
- **Čo robí sociálny pracovník orgánu sociálnoprávnej ochrany?**
  Sociálny pracovník sa snaží ti porozumieť – čo ťa baví, čoho sa bojíš, aké sú tvoje sny. Jeho úlohou nie je ťa trestať. Napíše o tebe správu pre sudcu alebo prokurátora, aby im pomohol rozhodnúť, čo je pre teba najlepšie.
- **Kto je Komisár pre deti a ako mi môže pomôcť?**
  Ak si myslíš, že tvoje práva boli porušené, môžeš sa obrátiť aj na **Komisára pre deti** (detského ombudsmana). Komisár pre deti môže konať, ak podáš sťažnosť na zariadenie, v ktorom si umiestnený/á, alebo na sociálneho pracovníka z orgánu sociálnoprávnej ochrany detí. Komisár pre deti prešetrí tvoju sťažnosť a pomôže zabezpečiť, aby s tebou bolo zaobchádzané spravodlivo.

V. ČO AK NEROZUMIEM TOMU, ČO SA DEJE, ALEBO POTREBUJEM POMÔCŤ S KOMUNIKÁCIOU?

Vždy máš **právo rozumieť všetkému**, čo sa deje, keď máš problémy so zákonom.

- Ak **nerozumieš dobre v slovenčine**, máš právo na **tlmočníka** – niekoho, kto ti pomôže s prekladom do tvojho jazyka.
- Ak **niečomu nerozumieš**, máš právo požiadať o vysvetlenie **jednoduchšími** slovami alebo spôsobom, ktorý je pre teba ľahšie zrozumiteľný.

  Môžeš napríklad povedať:
  „Nerozumiem. Môžete mi to vysvetliť jednoduchšie, prosím?"
  alebo
  „Potrebujem pomoc, aby som tomu rozumel/a. Môže mi niekto pomôcť?"

- Ak máš **ťažkosti s porozumením alebo hovorením**, môžeš požiadať o pomoc. Tá môže spočívať v podpore od niekoho, kto ti s tým pomôže – **špeciálny pedagóg, psychológ** alebo iný dospelý, ktorý rozumie tvojim potrebám.

VI. INDIVIDUÁLNE POSÚDENIE – ČO TO JE?

- **Čo je individuálne posúdenie?**
  Individuálne posúdenie je správa o tebe – o tom, ako žiješ, čo máš rád/rada, akým výzvam čelíš v živote, aké máš plány. Pomáha sudcovi alebo prokurátorovi lepšie pochopiť tvoju situáciu a to, čo sa stalo.
- **Môžem povedať, čo si o správe myslím?**
  Áno. Máš právo si správu o sebe pozrieť a upozorniť na to, čo chýba alebo čo nie je správne. To, čo povieš, by malo byť do správy zahrnuté.

VII. ČO AK SO MNOU NEZAOBCHÁDZAJÚ SPRAVODLIVO ALEBO OHĽADUPLNE?

Máš právo na to, aby sa s tebou bolo zaobchádzané s rešpektom. Ak sa k tebe niekto správa nespravodlivo, je k tebe zlý alebo ti ubližuje, zdôver sa niekomu, komu veríš – právnikovi, inému dospelému, sociálnemu pracovníkovi alebo dokonca inému sudcovi. Môžeš tiež podať **sťažnosť**. Existujú ľudia, ktorých úlohou je chrániť tvoje práva.

VIII. AKO SA MÔŽEM PRIPRAVIŤ NA VÝSLUCH ALEBO SÚDNE POJEDNÁVANIE?

Účasť na policajnom výsluchu alebo súdnom pojednávaní v tebe môže vyvolávať strach alebo neistotu. Tu je niekoľko tipov, ktoré ti môžu pomôcť cítiť sa lepšie pripravený/á:

- **Pýtaj sa**: Vždy sa môžeš opýtať na to, čo sa bude diať a koho stretneš.
- **Požiadaj o právnika:** Máš právo, aby s tebou bol právnik.
- **Hovor so svojím právnikom**: Môže ti vysvetliť, čo očakávať a pomôcť ti povedať to, čo chceš povedať.
- **Zapisuj si**: Pokiaľ je pre teba ťažké hovoriť, môžeš napísať alebo nakresliť ako sa cítiš a čo sa stalo.

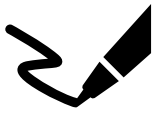

- **Priveď si niekoho, komu veríš**: V mnohých prípadoch môžeš požiadať, aby s tebou bol dospelý, ktorému veríš (dôverník).
- **Vezmi si so sebou niečo, vďaka čomu sa budeš cítiť viac v bezpečí**: Talizman, náramok alebo odkaz od niekoho, kto ťa podporuje.
- **Skús si pred výsluchom/pojednávaním oddýchnuť**: Ak cítiš hlad alebo únavu, môže byť pre teba ťažšie jasne myslieť. Neboj sa požiadať o jedlo alebo prestávku, ak to potrebuješ.

Pamätaj si, že v tom **nie si sám/sama**. Sú tu ľudia, ktorým sa tebe záleží a chcú ti pomôcť.

IX. AK SI OBVINENÝ/Á Z PROTIPRÁVNEHO ČINU

- **Ak ešte nemám 15 rokov – môžem ísť do väzenia?**
  Nie. Ak máš menej ako 15 rokov, nemôžu ťa poslať do väzenia. Môžeš byť predvolaný/á pred súd, ale na deti mladšie ako 15 rokov sa vzťahujú odlišné pravidlá.
- **Mám 15 rokov alebo viac – čo sa stane?**
  Ak bude súd názoru, že si spáchal/a protiprávny čin, môže ti uložiť „opatrenie“. Opatrenie môže mať rôzne podoby – napríklad program, ktorý ti pomôže, pravidlo, ktoré budeš musieť dodržiavať, alebo v závažných prípadoch dohľad alebo umiestnenie mimo tvojej rodiny.

  V mnohých prípadoch však existujú aj iné spôsoby, ako situáciu vyriešiť **bez nutnosti ísť na súd**. Tomuto sa hovorí odklon. Môžeš sa napríklad zúčastniť špeciálnej aktivity alebo programu, ktorý pomáha napraviť to, čo sa stalo. Niekedy

sa môžeš stretnúť a priamo porozprávať s osobou, ktorej bolo ublížené (toto sa nazýva **restoratívna justícia**). K tomu však dôjde len vtedy, ak s tým obaja súhlasíte.

X. ČO JE „OPATRENIE“?

Opatrenie je niečo, o čom rozhoduje súd a malo by ti pomôcť prevziať zodpovednosť za svoje činy a zároveň ťa podporiť. Môže zahŕňať:

- Povinnosť žiť s rodičmi alebo inou dospelou osobou
- Vykonanie spoločensky prospešnej činnosti vo voľnom čase
- Náhradu škody alebo ujmy utrpenej obeťou
- Zapojenie sa do programu, ktorý ti pomôže poučiť sa z toho, čo sa stalo
- Pravidelné stretnutia s probačným úradníkom
- Vo veľmi závažných prípadoch umiestnenie do zariadenia pre deti a mládež alebo do väzenia pre mladistvých (ak si mal/a v čase spáchania činu viac ako 15 rokov).

Máš **právo sa odvolať**, buď sám/sama, alebo s pomocou svojho právnika, ak s opatrením nesúhlasíš.

SLOVNÍK – ČO TIETO VÝRAZY ZNAMENAJÚ?

TRESTNÁ ZODPOVEDNOSŤ

Na Slovensku sa človek stáva trestne zodpovedným po dosiahnutí veku 15 rokov. To znamená, že ak sa dopustí nezákonného správania, môže byť súdený a poslaný do väzenia. Avšak aj deti mladšie ako 15 rokov sú zodpovedné za svoje činy a môžu byť postavené pred súd. Nemôžu však byť poslané do väzenia.

TRESTNÉ KONANIE

Je to označenie procesu, v rámci ktorého štát rieši protiprávne konanie. Začína sa vyšetrovaním polície, ktorá zisťuje, čo sa stalo, a potom sa prípad postúpi súdu, ktorý

nakoniec rozhodne, čo bude ďalej. Ak sa uloží opatrenie, zahŕňa to aj kontrolu ďalšieho vývoja situácie.

PRÁVNIK (ALEBO ADVOKÁT)

Je to osoba, ktorá obhajuje niekoho, kto bol obvinený z porušenia trestného práva. Právnik pozná zákony a chráni práva osoby, ktorú obhajuje.

PROKURÁTOR

Prokurátor zastupuje štát. Keďže porušenie trestného práva sa považuje za čin proti verejnému poriadku, prokurátor dohliada na to, aby polícia vykonávala svoju prácu riadne, a môže navrhnúť, čo by sa malo v danom prípade urobiť. Vždy musí zvážiť, čo je najlepšie pre dieťa, ale aj pre obeť trestného činu. Ak je to možné, rozhoduje o tom, že prípad nebude postúpený súdu.

SOCIÁLNY PRACOVNÍK (KURÁTOR)

Sociálny pracovník (kurátor) sa zaoberá sociálnoprávnou ochranou detí. Často je prítomný pri výsluchu na polícii a tiež počas súdneho pojednávania. Píše o tebe správu pre prokurátora alebo sudcu. Jeho úlohou nie je vyšetrovať, čo sa stalo. Chce pochopiť, ako žiješ a akú podporu potrebuješ.

PROBAČNÝ ÚRADNÍK (PROBAČNÝ A MEDIAČNÝ ÚRADNÍK)

Tento človek ti môže pomôcť podniknúť kroky na nápravu toho, čo sa stalo, skôr ako rozhodne súd. Napríklad ti pomôže stretnúť sa s obeťou (ak s tým obaja súhlasíte) alebo s tebou preberie ako ďalej postupovať. Po tom, ako súd rozhodne, bude dohliadať na to, či dodržiavaš pravidlá stanovené súdom. Pomôže ti tiež s akýmikoľvek výzvami, s ktorými sa môžeš stretnúť v škole, v rodine alebo inde.

SUDCA

Sudca si vypočuje všetkých – políciu, prokurátora, tvojho právnika a teba. Potom rozhodne, čo sa bude diať ďalej. Sudca by mal byť vždy spravodlivý a vypočuť si aj tvoju verziu toho, čo sa stalo.

ODKLON

Odklon znamená vyriešenie situácie vzniknutej následkom protiprávneho konania bez súdneho konania. Môžeš dostať príležitosť napraviť veci iným spôsobom – napríklad účasťou v programe alebo vyhľadaním pomoci. Odklon sa nezaznamenáva do tvojho registra trestov.

RESTORATÍVNA JUSTÍCIA (SPRAVODLIVOSŤ)

Restoratívna justícia (spravodlivosť) znamená hovoriť o tom, čo sa stalo, s ľuďmi, ktorým bolo protiprávnym konaním ublížené, a nájsť spôsob, ako veci napraviť. To môže pomôcť

tebe aj obeti porozumieť si navzájom a dohodnúť sa na tom, ako napraviť spôsobenú škodu.

ODVOLANIE

Odvolanie znamená požiadať iný súd o to, aby sa na tvoj prípad a rozhodnutie súdu znovu pozrel. Ak ty alebo tvoj právnik veríte, že súd urobil chybu, môžete sa odvolať a pokúsiť sa zmeniť rozhodnutie súdu. Vždy máš právo na odvolanie.

SŤAŽNOSŤ

Podať sťažnosť znamená, že niekomu s autoritou (napr. sudcovi, sociálnemu pracovníkovi, komisárovi pre deti alebo inému dospelému) poviete, že sa vám stalo niečo nespravodlivé alebo zlé. Sťažnosť môžeš podať napríklad v prípade, ak sa k tebe niekto zle zachoval alebo nerešpektoval tvoje práva. Môžeš požiadať právnika, sociálneho pracovníka alebo inú dospelú osobu, ktorej dôveruješ, aby ti pomohla sformulovať alebo napísať tvoju sťažnosť. Tvojou sťažnosťou sa potom musí niekto zaoberať a pokúsiť sa pomôcť vyriešiť situáciu.

KOMISÁR PRE DETI (DETSKÝ OMBUDSMAN)

Komisár pre deti je nezávislá osoba s právnikmi a ďalšími kolegami, ktorých úlohou je zabezpečiť dodržiavanie práv detí. Hoci má obmedzené právomoci v trestnom konaní, môže ti pomôcť, ak sa ocitneš na mieste, kde je obmedzená tvoja osobná sloboda (policajná cela, vyšetrovacia väzba, väzenie, detské zariadenie, psychiatrická nemocnica), alebo ak napríklad nesúhlasíš s postupom sociálneho pracovníka z orgánu sociálnoprávnej ochrany detí ("sociálka"). V takýchto prípadoch sa komisár bude zaoberať tvojimi obavami, prešetrí situáciu a pokúsi sa zabezpečiť, aby boli tvoje práva rešpektované.